ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Кафедра теорії і методики дошкільного виховання та початкового навчання

Дидактичні основи впровадження інтерактивних технологій в початковій школі

Херсон 2008

ББК 74. 200.514

УДК 372.48

Карташова І.І. Дидактичні основи впровадження інтерактивних технологій в початковій школі. – Херсон: РІПО, 2008. – 44 с.

Даний посібник розкриває теоретичні основи впровадження інтерактивних технологій в початковій школі. З'ясовуються особливості методів та форм інтерактивної роботи з молодшими школярами. Розглянуто види групової роботи як основи інтерактивного навчання.

Методичний посібник адресовано вчителям початкової школи, студентам вищих навчальних закладів.

Рецензенти:

Вишневська Л.В. – кандидат педагогічних наук, доцент Херсонського державного університету;

Воронюк І.В. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теорії і методики дошкільного виховання та початкового навчання Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів.

Друкується за ухвалою кафедри теорії і методики дошкільного виховання та початкового навчання (протокол № 10 від 19.12.08)

ЗМІСТ

Вступ.....4

І. Сутність інтерактивної освітньої технології.....6

1.1. Категорійний апарат інтерактивного навчання.....6

1.2. Інтерактивні методи: зміст, конструювання.....13

ІІ. Урок у технологіях інтерактивного навчання.....20

ІІІ. Групова діяльність учнів як основа інтерактивного навчання.....32

Висновки.....40

Список використаної літератури.....41

ВСТУП

За останні десятиріччя понятійний простір педагогіки став інтегруватися з соціальним і психологічним направленням. У процесі пошуку визначення, який би відображав новий зміст навчальних взаємодій, з'явився термін "інтерактивне навчання".

Поняття інтерактивності запозичене з "символічного інтеракціонізму" (дослідження Г. Блумберга, Дж. Міда, Р. Сірса та ін.), які розглядають взаємодію між людьми "як неперервний діалог", у процесі якого вони спостерігають, осмислюють наміри один одного і реагують на них. Такий безпосередній діалог набуває в наші дні особливого значення.

Дослідження педагогічних взаємодій – область виключно широка; вона включає в себе навчальні взаємодії, навчальну співпрацю, взаємне навчання, співпрацю в пізнанні та ін. Але при всій різноманітності трактування центр педагогічних вишукувань приходиться на навчальну діяльність.

У психолого-педагогічному плані основні тенденції удосконалення освітніх технологій характеризуються переходом:

- від навчання як функції запам'ятовування до навчання як процесу розумового розвитку, який дозволяє використовувати набуте;
- від асоціативної, статичної моделі знань, до динамічно структурованих систем розумових дій;
- від орієнтації на середнього учня до диференційованих індивідуальних програм;
- від зовнішньої мотивації навчання, до внутрішньої морально – вольової регуляції.

Інтерактивне навчання відноситься до педагогічних технологій на основі ефективності управління і організації навчального процесу. Навчальний процес – це педагогічне спілкування, яке являє собою соціальне, лінгвістичне та психолого – педагогічне явище, що складається з трьох компонентів: комунікації (обмін компонентів), інтеракції (інформація і дія, поведінковий аспект) і перцепція (сприйняття і взаєморозуміння).

Інтерактивний (від англійського інтер – взаємний, акт - діяти), тобто здатний взаємодіяти з чимось або з кимось.

Інтерактивність набуває в наші часи особливе значення, пов’язане з високим рівнем розвитку техніки. Інтерактивним сьогодні називають спеціальні засоби і пристрої, які забезпечують безперервну діалогову взаємодію користувача з комп’ютером. З’явились інтерактивні опитування, програми на радіо і телебаченні, сценарії яких передбачають відкриті бесіди з глядачами і слухачами. До речі, подібні співбесіди часто демонструють не кращі зразки діалогу: ведучі прагнуть в розмові показувати себе, а не налаштовуватися на співбесідника, а “зателефонувавши до студії”, налаштований на своє прохання, виявляється не готовий до обміну думками. Все це підтверджує думку про те, що вміння будувати цікавий діалог на рівних, організувати продуктивну взаємодію потрібно вчити, і навчальна ситуація в цьому плані володіє великими можливостями. Інтерактивні вміння необхідно формувати, починаючи з початкових класів, і удосконалювати у середніх та старших. Таким чином, початкова ланка освіти має ґрунтовне значення у формуванні інтерактивного діалогу в учнів.

І. Сутність інтерактивної освітньої технології

1.1. Категорійний апарат інтерактивного навчання

Слово “інтерактив” прийшло до нас з англійської, від слова “іптегакі”, де “іптег” – взаємний і “асі” – діяти. Отже, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету: створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Суть інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлектують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогові стати справжнім лідером дитячого колективу. Понад 2400 років тому Конфуцій сказав:

“Те, що я чую, я забуваю.

Те, що я бачу, я нам ’ятаю.

Те, що я роблю, я розумію”.

Ці прості твердження обґрунтовують необхідність використання активних методів навчання. Дещо змінивши їх, можна сформулювати кредо інтерактивного навчання:

Те, що я чую, я забуваю.

Те, що я чую й бачу, я трохи пам ’ятаю.

Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти.

Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок.

Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром.

Інтерактивна технологія – це така організація навчального процесу, за якої неможлива неучасть школяра у колективному взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії всіх його учасників процесі навчального пізнання: або кожен учень має конкретне завдання, за яке він повинен публічно відзвітуватись, або від його діяльності залежить кість виконання поставленого перед групою та перса усім пасом яшма. Інтерактивні технології навчання включають у себе чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання, та створюють навчальні умови та процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів. Так, наприклад, робота учнів у групах і парах взаємонавчання учнів у парах змінного складу, дає разючі результати.

При інтерактивному навчанні важливе місце належить колективній (кооперативній) форм навчальної діяльності Суттєвими компонентами співпраці є:

– позитивна взаємозалежність, при якій учні розуміють, що вони пов’язані один з одним такою мірою, що один не може бути успішним, якщо не будуть успішними всі; особистісна взаємодія, яка стимулює діяльність (сюди належить і усне пояснення того, як вирішувати проблеми, і передача друзям власних знань, і перевірка розуміння, і обговорення досліджуваних понять);

– індивідуальна і групова підзвітність. Два рівні підзвітності мають бути включені в уроки (групова – уся група відповідає за досягнення мети; індивідуальна – частка кожного у вирішенні завдання.);

– розвиток навичок міжособистісного спілкування в невеликих групах. Спільне навчання є складнішим, ніж конкурентне чи індивідуальне, оскільки учні водночас мають виконати і певні завдання, і групову роботу;

– обробка (аналіз, опрацювання) даних про роботу групи.

Методи і техніки, що використовуються в інтерактивному навчанні:

- презентації
- демонстрації
- зворотний зв’язок
- робота в малих трунах
- планування пізнавальних дій
- “розумовий штурм”
- прогнозування
- відсіювання
- узагальнення ідей
- карусель
- робота в домашніх і змінних групах
- рольові ігри
- “мікрофон”
- “займи позицію”
- “коло ідей”
- “акваріум”
- “ажурна пилка”
- метод “Прес”
- “кути”
- “мозаїка”

Яку саме з даних технологій використати вирішує сам учитель, враховуючи при цьому свій досвід, вміння й навички дітей, психологічні особливості класу та інші чинники, які мають вплив на навчально – виховний процес.

Зберігаючи кінцеву мету і основний зміст навчального процесу, інтерактивне навчання змінює звичні транслюючи (передавальні) форми на діалогові, засновані на взаєморозумінні і взаємодії. Деякі педагоги зупиняються тільки на зовнішніх правах інтерактивного навчання: розкуте

спілкування з учнями, вільний обмін думками, підвищенні оцінки і т.д. Це викривляє сутність інтерактивного навчання перетворюючи його у варіант полегшеної педагогіки (коли процес дається легко і вільно, а результати на „виході" часто виявляються незадовільними). Практика показує, що інтерактивний підхід до навчання не використовується ще й тому, що педагоги не знайомі з технологією організації подібних занять.

У процесі пошуку рішень задач при інтерактивному навчанні відбувається зіткнення різних точок зору учнів. Одне з головних правил поведінки для школярів міститься в тому, що слід розрізнити особистість однокласника й ту роль, яку він виконує в процесі групової праці. Наприклад, як ініціатор, учень може висувати любі, самі фантастичні ідеї, при цьому інші члени групи неповинні піддавати його глузуванню за нереальність висунутих положень.

Такі спеціалісти як І. І. Риданова, Г. А. Цукерман виділяють наступні норми поведінки в процесі інтерактивного навчання:

- У спільній праці немає "акторів" і "глядачів", всі – учасники.
- Кожен член групи заслуговує того, щоб його вислухали не перебиваючи.
- Слід говорити так, щоб тебе розуміли, висловлюватися за темою, уникати зайвої інформації.
- Якщо інформація, яка пролунала не зовсім зрозуміла, задавати питання "на розуміння" (наприклад, "Чи правильно я зрозумів? .."), тільки після цього роблять висновки.
- Критикуються ідеї групи, а не особистості

Цілі спільної діяльності заключаються не в "перемозі", якої-небудь одної точки зору, а й в можливості знайти краще рішення, дізнавшись різні точки зору за проблемою і т.д.

Також можна згадати про роль невербальних засобів спілкування (інтонації, паузи, жести). Буває, що запитання, яке задане в агресивній манері, може привести до конфліктної ситуації, а може, напроти, злякати

відповідаючого, посилити в ньому почуття невпевненості. У таких випадках педагог як ніколи повинен проявити себе як миротворець і уважний координатор. Можна пом'якшити ситуацію запитанням: "Хочу нагадати, що культурну людину відрізняє не тільки вміння говорити, але й вміння слухати „ і т. д.

Інтерактивне навчання певним чином змінює вимоги до праці педагога. Якщо пріоритетним стає процес засвоєння вивчаємого матеріалу, то інформативність (як можна найбільше передати знань школяру за урок) як критерій заняття відбувається з авангардних позицій аналізу діяльності вчителя. Видатний вчений В. М. Соколов вважає, що педагог з урахуванням актуальних потреб розвитку системи навчання повинен володіти наступними вміннями:

- Організувати таке дослідження задач, яке сприймається учнями як власна ініціатива.
- Цілеспрямовано організувати такі навчальні ситуації, які спонукають їх до інтеграції зусиль.
- Створити навчальну атмосферу в класі і дозувати свою допомогу учням.
- Вирішувати нестандартні навчальні і між особові ситуації.
- Зберігати свій науковий авторитет, намагатися, щоб учні не опинилися під його залежністю, яка сковує їх розумову діяльність, а сприяти розвитку самостійності в інтелектуальній поведінці.

Таким чином, основні методики організації інтерактивного навчання містять загальні положення:

- Знаходження проблемного формування теми заняття;
- Організація навчального простору, який наближений до діалогу;
- Мотиваційна готовність учнів і педагога до спільних зусиль в процесі пізнання;
- Створення ситуацій, які спонукають школярів до інтеграції зусиль для вирішення визначеної задачі;

- Вироблення і прийняття правил навчальної співпраці для учнів і вчителя;
- Використання “підтримуючих” прийомів спілкування; доброзичливі інтонації, вміння задавати конструктивні питання і т. д.
- Оптимізація системи оцінювання процесу і результату спільної діяльності;
- Розвиток загальногрупових та міжособистісних навиків аналізу та самоаналізу.

Таким чином, можна виділити головне, що організовуючи методику проведення інтерактивного навчання, потрібно: організувати навчальний простір учнів, атмосферу в класі, спеціальні ситуації для інтеграції зусиль.

Переваги та недоліки інтерактивного навчання

На відміну від традиційних методик, інтерактивні навчальні технологи не вибираються для виконання певних навчальних заклань, а самою своєю структурою визначають кінцевий результат. Та, як і будь-яка методика, взаємонавчання має свої позитивні й слабкі сторони, які необхідно враховувати, використовуючи цю технологію. ***Переваги використання*** інтерактивних технологій навчання:

1. Учитель має можливість раціонально розподілити свій час, допомагаючи активніше дітям зі спеціальними проблемами – особистісними та інтелектуальними.

2. Зникає ряд труднощів, пов’язаних з дисципліною. На уроці всі активні та всі зайняті справою.

3. Учні, виступаючи в ролі вчителя, набувають певних навичок, які допомагають їм повірити у свої власні сили та ставитися до вчителів з більшою повагою

Недоліки використання інтерактивних технологій

1. Важко налаштувати дітей на механізм взаємонавчання.

2. Учителеві важко контролювати процес навчання, а результат не завжди ефективний.

3. На перенавчання потрібен додатковий час.

Щоб подолати слабкі сторони, слід пам'ятати:

1. Як педагогу, так і учням треба звикнути до даних технологій, тому слід поступово включати елементи її.

2. Слід добре готуватися, підбирати матеріал.

3. Треба добре пояснити правила гри.

4. Створити атмосферу серйозного навчання, а не простої гри.

5. Слід проаналізувати навчальну дисципліну (може ця технологія не дасть бажаних результатів).

6. Педагог має старанно планувати свою роботу, впроваджуючи інтерактивні технології.

Безумовно, не всі викладачі "створені" для інтерактивного навчання. Проте використання його дає можливість фахово зростати, змінювати себе, навчатися разом з учнями. Уже після кількох уроків викладач зможе відчути, як змінилося ставлення до нього учнів, а також сама атмосфера в класі – і це послужить додатковим стимулом до робота з інтерактивними технологіями.

1.2. Інтерактивні методи: зміст, конструювання

На основі аналізу прогресивного досвіду найважливішими питаннями щодо розробки ефективного навчального процесу є формування критичного мислення, активізація внутрішньої енергії, створення сприятливого організаційного середовища, зосередження на розвитку потенційних талантів, використання інтерактивних методів.

Основними методами інтерактивної роботи є навчальна взаємодія учнів в парах і мікрогрупах (далі - групах). Оптимальний склад групи – не більше, ніж з 4- 6 чоловік.

Під час організації роботи учнів у групах виконуються принципи інтерактивної роботи:

- одночасна взаємодія – всі учні працюють в один і той же час;
- однакова участь – для виконання завдання кожному учневі дається однаковий час;
- позитивна взаємодія – група виконує завдання при успішній роботі кожного учня;
- індивідуальна відповідальність – при роботі у групі у кожного учня своє завдання.

Шляхи інтеграції інтерактивних методів у навчальний процес практично необмежені. Наприклад, робота у групах дуже корисна при виконанні практичних завдань, у пошуку інформації, у підготовці дебатів і презентацій, при вивченні та повторенні змісту уроку. Так само багато і самих методів інтерактивної роботи.

Найбільш розповсюдженими інтерактивними методами є:

Експертні групи

Учні у групі розраховуються на „1”, „2”, „3”, „4”, або на „А”, „Б”, „В”, „Г”. Кожному члену групи дається для виконання різна частина завдання. Учні з різних груп, які мають однакову частину завдання (і, значить, однаковий номер або літеру), збираються в окремі групи для виконання завдання, обміну думками, досягнення консенсусу щодо результату спільної роботи. При необхідності експертним групам надаються інформаційні, довідкові матеріали.

Виконавши завдання, учні повертаються у свої первісні групи, щоб поділитися результатами своєї роботи, обговорити інформацію, повідомляючи те, чому вони навчилися в експертних групах.

„Інформаційний пропуск”

Створюється ситуація спілкування, коли учасники володіють різною ситуацією. При використані цього методу текст поділяється на частини (за кількістю учнів у групі) або використовується декілька текстів з однієї теми. Ці частини даються кожному учню в групі для читання. Потім вони спілкуються, щоб дізнатися про зміст кожної або про різні точки зору на одну тему.

Мозкова атака

Учням пропонується проблема і вони пропонують різноманітні ідеї щодо її розв’язання без втручання вчителя.

Шумова атака

Групи учнів проводіть коротке обговорення для продукування ідей, пошуку відповідей на специфічні запитання.

Вивчення випадків

Метод, який набув особливої популярності в останній час. Учням пропонується опис реальної ситуації (вербально, на прозірках або дається

текст). Вивчаючи запропонований випадок, учні аналізують причини успішності чи невдачі описаних дій.

Перехресні групи

Учні працюють у групах над виконанням певного завдання, потім по два учня з кожної групи переходять до інших груп і обмінюються результатами своєї роботи. Цей процес може продовжуватись поки кожна пара не повернеться до своєї первісної групи, або можна задовольнитися лише одним переходом навчальних пар.

Піраміда (снігова куля)

Клас поділяється на пари, які виконують визначене завдання. Через деякий час пари об'єднаються, продовжують обговорення. Цей процес продовжується, доки всі учні класу не об'єднаються в одну групу.

"Самоанське коло"

Оголошується тема обговорення, 3 – 4 існуючих точки зору щодо неї. Кожний учень обирає певну точку зору. Посередині класу ставляться 3 – 4 стільця в залежності від кількості визначених точок зору. Учні стають за стільцями по колу. 3 – 4 учні сідають за стільці, висловлюють свою точку зору з належним обґрунтуванням, потім повертаються на свої місця, а на стільці сідають наступні 3 – 4 учні. Обговорення продовжується, поки всі бажаючи (або всі учні класу) висловлять свою думку стосовно теми.

Інтерв'ювання

Учням пропонується у групах підготувати 1 – 2 запитання для проведення усного опитування з визначеної теми. Запитання записується на дошці, на рейтинговій основі відзначають найбільш вдалі. По одному представнику з кожної групи виходять за межі класу для проведення опитування працівників та відвідувачів школи, громадян на вулиці за

визначений проміжок часу. Після повернення учнів повідомляють про результати своєї роботи.

Інший варіант – кожний учень проводить опитування як домашнє завдання, яке потім використовується у навчальному процесі на уроці.

Коло знань

Учні у групі по черзі (тобто по колу) виконують коротке завдання за певний проміжок часу. Наприклад, перелічити певні явища, навести ознаки явища, суб'єкта, об'єкта тощо. Потім зачитують вголос, обмінюються своїми записами з іншою групою, обговорюють їх.

Мікрофон

Надає можливість кожному сказати щось швидко, коротко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку, позицію. Як організувати роботу?

1. Ставимо запитання класу.

2. Пропонуємо якийсь предмет – "мікрофон", який учні передаватимуть один одному, по черзі беручи слово

3. Надаємо слово тільки тому, хто отримує «мікрофон»

4. Пропонуємо учням говорити лаконічно й швидко.

5. Не коментуємо і не оцінюємо відповіді.

"Незакінчені речення"

Дає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими.

Організація роботи.

1. Учитель формулює не закінчене речення і пропонує дітям, висловлюючись, закінчувати його.

2. Кожен наступний учасник має починати свійвиступ із запропонованої формули.

Можна використати під час рефлексії (підсумків). Наприклад:

На сьогоднішньому уроці для мене найбільш важливим відкриттям було...

Сьогодні я побачив (зрозумів), що...

“Пошта”

Така технологія забезпечує чи не єдину форму індивідуального розв'язання проблеми учасниками. Алгоритм проведення:

1. Розсадити учасників навколо столів (щоб утворилося коло).

2. Роздати кожному учасникові конверт та аркуші паперу. У верхньому кутку конверта написано ключову фразу: “Проблема, яку я маю вирішити, полягає в...”.

3. Учні закінчують речення чітким описом проблеми (на конверті)

4. Кожен учасник передає свій конверт сусідові. Той читає проблему і на аркуші пише можливий варіант її вирішення, кладе аркуш у конверт і передає іншому. Конверти рухаються по колу.

5. Коли учасники врешті знову отримують свої конверти, вони зачитують можливі варіанти.

6. Вибирається найкраща ідея.

“Кубування”

“Кубування” є методом навчання, який полегшує розгляд теми, через розгляд її з різних боків. Цей підхід передбачає використання кубика з вказівками щодо напрямку мислення та письма, написаними, на кожному боці. Кубик можна зробити з невеличкої коробочки, покривши її папером. Напишіть на кожному боці кубика одну з наступних вказівок: опишіть це, порівняйте це, встановіть асоціацію, проаналізуйте це, знайдіть застосування цьому, запропонуйте аргументи „за” або „проти” цього.

Вчитель проводить учнів через процес „кубування”, пропонуючи їм викласти на папері власні думки на задану тему протягом декількох хвилин.

Спочатку слід задати тему. Потім запропонувати учням описати її, тобто уважно розглянути об’єкт та описати, що вони бачать, включаючи колір, форму та інші ознаки це повторюється для всіх вказівок, зазначених на шести гранях кубу. Вказівки на гранях кубу є наступними:

1. Опишіть це. Розгляньте об’єкт та опишіть, що ви бачите, відзначаючи колір, форму та розміри.
2. Порівняйте це. На що це схоже? Від чого це відрізняється?
3. Встановіть асоціації. Про що це змушує вас думати? Що спадає вам на думку у зв’язку х цим? Які асоціації у вас виникають у зв’язку з об’єктом?
4. Проаналізуйте це. Скажіть, яким чином це зроблено? Вам не обов’язково це знати – ви можете це згадати.
5. Знайдіть застосування цьому. Яким чином це може бути застосовано?
6. Запропонуйте аргументи „за” або „проти” цього. Займіть певну позицію. Використовуйте повний діапазон аргументів.

Після того, як це письмове завдання виконане, учні діляться своїми відповідями на вказівки, зазначені на гранях куба. Часто це робиться спочатку у парі. Кожний обирає три вказівки і зачитує те, що написав з цього приводу партнер.

Сінквейн

Сінквейн – це вірш, який вимагає викладання великого обсягу навчальної інформації в коротких виразах, що дозволяє описувати і рефлексувати з відповідною метою.

Слово сінквейн походить з французької, що означає “п’ять”. Таким чинон, сінквейн – вірш, який складається з п’яти рядків:

1-й рядок – назва.

2-й рядок – два прикметника.

3-й рядок – три дієслова.

4-й рядок – вираз на тему сінквейну.

5-й рядок – іменник.

Наприклад:

1. Горобець
2. Маленький, сіренький.
3. Літає і чирікає.
4. Зустрічається зимою та влітку.
5. Птах.

Інтерактивна навчальна діяльність сприяє розвитку тих особистісних якостей, які не можуть розвиватися вербально:

- уміння працювати у колективі;
- брати відповідальність за свій вибір;
- розділяти відповідальність;
- аналізувати результати своєї діяльності;
- відчувати себе членом команди;

Інтерактивні методи роботи сприяють розвитку в учнів ініціативи, незалежності, уяви, самодисципліни, співпраці з іншими учнями. Вони стимулюють в учнів когнітивні процеси, залучають до активної участі у процеси навчання, заохочують учнів працювати разом, висловлювати свої думки, виражати почуття, брати на себе відповідальність за своє навчання і розвивати вміння вчитися.

ІІ. УРОК У ТЕХНОЛОГІЯХ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Інтерактивне навчання, на думку Є. Коротаєвої, це навчання, “занурене” у спілкування. У житті людини спілкування не існує як відокремлений процес або самостійна форма активності. Воно входить до складу індивідуальної або групової практичної діяльності, які не можуть здійснюватись без різнобічного спілкування.

Між діяльністю та спілкуванням як видом діяльності існують відмінності. Результатом діяльності є створення матеріального або ідеального продукту. Результатом спілкування є взаємний вплив людей один на одного. Діяльність виступає в основному інтелектуально розвивальною формою активності для учня, а спілкування – видом активності, у процесі якої школяр розвивається як особистість. Поза спілкуванням формування особистості взагалі неможливе. Саме у спілкуванні з іншими людьми дитина засвоює досвід людства, накопичує знання, оволодіває вміннями та навичками, формує свою свідомість і самосвідомість, виробляє погляди та переконання, розвиває свої здібності.

Спілкування – це двосторонній процес, в якому учень-учитель або учень-учень обмінюються думками й інформацією.

У спілкуванні розглядаються такі аспекти: зміст, мета та засоби.

Зміст спілкування – це інформація, яка в міжіндивідуальних контактах передається від однієї людини до іншої. Змістом спілкування можуть бути повідомлення про внутрішній мотиваційний або емоційний стан людини. Люди обмінюються один з одним інформацією, знаннями, уміннями, навичками, досвідом.

Мета спілкування – це те, завдяки чому в людини з'являється даний вид активності. Кількість цілей спілкування постійно зростає. Тільки в людей мета являє собою засіб задоволення багатьох потреб: соціальних,

культурних, пізнавальних, творчих, естетичних, інтелектуального зростання тощо.

Засоби спілкування можна визначити як способи керування, переказування, переробки, розшифровки інформації, яку передають при спілкуванні один одному люди.

Залежно від змісту, цілей і засобів є такі ***види спілкування***:

• за змістом – матеріальне (обмін предметами та продуктами діяльності), когнітивне (обмін знаннями), кондиційне (обмін психологічними або фізіологічними станами), мотиваційне (обмін цілями, думками, інтересами, мотивами), діяльнісне (обмін операціями, уміннями, навичками);

• за засобами спілкування може бути безпосереднім й опосередкованим, прямим і побічним. Безпосереднє спілкування здійснюється за допомогою природно даних органів (руки, ноги, голова, голосові зв'язки тощо). Опосередковане спілкування пов'язане з використанням спеціальних засобів для організації спілкування й обміну інформацією.

Серед видів спілкування виділяють також ділові, особистісні, інструментальні та цільові.

Ділове спілкування виступає як складовий компонент будь-якої продуктивної діяльності людини і слугує засобом підвищення якості цієї діяльності. Його змістом є те, чим зайняті люди. У випадку навчання змістом спілкування виступають навчальна інформація та види діяльності, пов'язані з її засвоєнням.

У контексті зазначеного основною цільовою установкою інтерактивного навчання є підготовка молодої людини до життя, формування її громадянської позиції на заняттях із будь-якого предмета шкільної програми. Супутніми цілями виступають освітні та розвивальні. їх досягнення пов'язують з активізацією навчальних можливостей учнів шляхом залучення до діалогу, у ході якого пропонується висловлення та

обґрунтування власних думок замість переказування абстрактної, «готової» інформації, відірваної від їхнього життя та суспільного досвіду. Уроки інтерактивного навчання надають учням можливості для формування основних пізнавальних і громадянських умінь, а також навичок і зразків поведінки в суспільстві. Інтерактивні форми роботи сприяють розвитку ініціативи, незалежності, уяви, самодисципліни, співпраці з іншими учнями. Вони стимулюють розвиток когнітивних процесів, залучають до активної участі у процесі навчання, заохочують учнів працювати разом, висловлювати свої думки, виражати почуття та використовувати свій досвід, брати на себе відповідальність за навчання та розвивати вміння вчитися.

Як і інші моделі навчання, інтерактивна має свої позитивні та негативні сторони. Уявлення про них дає таблиця 1.

Правила організації інтерактивної роботи учнів на уроці:

1. До роботи повинні бути залучені різною мірою всі учні.
2. Необхідно дбати про психологічну підготовку учнів. Корисними є:
    a. різноманітне та постійне стимулювання учнів за активну участь у роботі; надання можливості для самоорганізації та ін.
    b. тих, хто навчається в інтерактиві, не повинно бути багато. Продуктивна робота в малих групах. Кожен має бути почутий.
3. Приміщення має бути спеціально підготовленим. Учні повинні мати змогу легко пересуватися під час роботи в малих групах. Усі матеріали для роботи малих груп готуються заздалегідь.
4. Під час уроку необхідно дотримуватись регламенту та процедури, проявляти терпимість до будь-якої точки зору, уважно вислуховувати всіх учасників, поважаючи їх.
5. Уважно ставитися до учнів під час формування груп.

Таблиця 1. Порівняльні характеристики пасивного й інтерактивного навчання

Ознаки, за якими порівнюються	**Пасивне навчання**	**Інтерактивне навчання**
Об'єм інформації	За короткий проміжок часу можна вивчити значний обсяг матеріалу	Незначний обсяг матеріалу вимагає значних витрат часу
Глибина засвоєння змісту матеріалу	Орієнтоване на рівень засвоєння знань	Учні засвоюють рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка)
Відсоток засвоєння інформації	Як правило, невисокий	Як правило, високий
Контроль над процесом навчання	Учитель добре контролює час і хід роботи учнів, глибину й обсяг засвоєння матеріалу	Учитель має незначний контроль над обсягом і глибиною засвоєння матеріалу, часом і ходом навчання
Джерело мотивації	Зовнішнє: учитель, батьки, оцінки	Внутрішнє: інтерес самого учня
Роль особистості	Учитель — джерело знань	Учитель — організатор, лідер
Роль учнів	Пасивна	Активна

6. На одному уроці бажано застосовувати 1-2 інтерактивних прийоми роботи.

7. Під час підготовки питань учителю необхідно продумувати різні варіанти можливих відповідей і заздалегідь виробляти критерії оцінки ефективності уроку.

Уроки мають захоплювати учнів, пробуджувати в них інтерес і мотивацію, навчати самостійному мисленню та діям. Ефективність і сила впливу на емоції та свідомість учнів значною мірою залежать від умінь і стилю роботи конкретного вчителя.

Структура інтерактивного уроку

Застосування інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури уроків, яка, за О. Пометун, складається з п’яти елементів:

- мотивація;
- оголошення, представлення теми й очікуваних результатів;
- надання необхідної інформації для розв'язання завдань;
- інтерактивна вправа — центральна частина заняття;
- підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку.

Розглянемо кожен із цих елементів інтерактивного уроку ґрунтовніше.

Мотивація

Мета цього етапу – сфокусувати увагу учнів на проблемі та викликати інтерес до обговорюваної теми. Мотивація є своєрідною психологічною паузою, яка дає змогу учням усвідомити, що вони зараз почнуть вивчати інший (після попереднього уроку) предмет, що перед ними інший учитель і зовсім інші завдання. Крім того, кожну тему, яку планується засвоїти з учнями, відповідно до фундаментальних положень теорії психолого-філософського пізнання, можна реально вважати засвоєною, якщо вона стала основою для розвитку в суб’єкта власних новоутворень: у його когнітивній сфері, свідомості, емоційно-ціннісній сфері тощо. Отже, суб’єкт навчання має бути налаштований на ефективний процес пізнання, мати в ньому особистісну, власну зацікавленість, усвідомлювати, що й навіщо він зараз робитиме. Без виникнення цих мотивів учіння, мотивації навчальної діяльності не може бути ефективного пізнання.

Із цією метою можуть бути використані прийоми, що створюють проблемні ситуації, викликають у дітей здивування, інтерес до змісту знань, процесу їх отримання, підкреслюють парадоксальність явищ і подій. Це може бути й коротка розповідь учителя, і бесіда, і демонстрування наочності, і нескладна інтерактивна технологія (“мозковий штурм”, “мікрофон”, “криголам” тощо). Мотивація чітко пов’язана з темою уроку, вона психологічно готує учнів до її сприйняття, налаштовує їх на

розв’язання певних проблем. Як правило, матеріал, що пропонується для обговорення учням під час мотивації, наприкінці підсумовується, стає “міс-точком” для представлення теми уроку.

Цей елемент уроку має займати не більше п’яти відсотків часу заняття.

Оголошення, представлення теми й очікуваних навчальних результатів

Мета – забезпечити розуміння учнями змісту їхньої діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти на уроці, чого від них чекає вчитель.

Часто буває доцільно залучити до визначення очікуваних результатів усіх учнів. Щоб визначити для себе майбутні результати уроку, учні інколи мають озвучити своє особисте ставлення до суті та структури вибраних способів навчальної діяльності, спланувати свої дії щодо засвоєння та застосування інформації, передбачених темою. Без чіткого та конкретного визначення й усвідомлення учнями результатів їхньої пізнавальної діяльності, особливо на уроках із використанням інтерактивних технологій, вони можуть сприйняти навчальний процес як ігрову форму діяльності, не пов'язану з навчальним предметом. Формулювання очікуваних результатів уроку виглядає іншим, ніж в існуючих методичних чи дидактичних посібниках. Оскільки це принциповий момент інтерактивного навчання, розглянемо його більш детально.

Формулювання результатів інтерактивного навчання учнів має відповідати таким вимогам:

◊ висвітлювати результати діяльності на уроці учнів, а не вчителя, і бути сформульованими таким чином: “Після цього уроку я зможу...”;

◊ чітко відображати рівень навчальних досягнень, який очікується після уроку. Тому мають бути передбачені: обсяг і рівень навчальної інформації учнів, що буде забезпечений; обсяг і рівень розвитку способів діяльності, який планується досягти в кінці уроку; розвиток (формування) емоційно-ціннісної сфери учня, яка забезпечує формування переконань,

характеру, вплив на поведінку тощо. Останній компонент навчальних результатів, до якого можна прагнути на окремому уроці, це – визначення, усвідомлення або формування емоційно-наповненого ставлення учнів до тих явищ, подій, процесів, що є предметом вивчення на уроці. Отже, результати можуть бути сформульовані за допомогою відповідних дієслів. Наприклад, знання: пояснювати, визначати, характеризувати, порівнювати, відрізняти, проаналізувати... тощо; ставлення: сформувати та висловлювати власне ставлення до..., пояснювати своє ставлення до...;

◊ досягнуті результати могли б вимірюватися. Наприклад: якщо після уроку учні вмітимуть «пояснювати суть явища та наводити приклади подібних явищ» — це легко перевірити та виміряти в оціночних балах, урахувавши точність і повноту відповідей;

◊ досягнуті результати мають бути очевидними для учнів і для самого вчителя, а також для інших учителів і осіб, що відвідують урок, із огляду на те, чи досягнуті заплановані цілі, чи ні.

Таким чином, формулювання результатів учителем під час проектування уроку є обов’язковою процедурою. В інтерактивній моделі навчання це надзвичайно важливо, оскільки побудова технології навчання неможлива без чіткого визначення дидактичної мети. Правильно сформульовані, а потім досягнуті результати становлять дев'яносто відсотків успіху.

Досягнення результатів у інтерактивній моделі навчання передбачається шляхом залучення учнів до комунікативно-пізнавальної діяльності. Приступаючи до її виконання, вони повинні розуміти, для чого прийшли на урок, чого їм треба прагнути, як будуть перевірятись їхні досягнення.

Для того щоб почати з учнями спільний процес руху до результатів навчання, у цій частині інтерактивного уроку О. Пометун рекомендує:

◊ назвати тему уроку або попросити когось із учнів прочитати її;

◊ якщо назва теми містить нові слова або проблемні питання, звернути на це увагу учнів;

◊ попросити когось із учнів оголосити очікувані результати за текстом посібника або за записом учителя на дошці, зробленим заздалегідь, пояснити необхідні, якщо йдеться про нові поняття, способи діяльності тощо;

◊ нагадати учням, що наприкінці уроку ви будете перевіряти, наскільки вони досягли запланованих результатів, а також пояснити, як ви будете оцінювати їхні досягнення в балах.

Цей елемент уроку має займати не більше п’яти відсотків часу заняття.

Надання необхідної інформації

Мета цього елемента уроку – дати учням достатньо інформації для того, щоби на її основі вони могли виконати практичні завдання за мінімально короткий час. Це може бути міні-лекція, читання тексту підручника, ознайомлення з роздатковим матеріалом, опанування інформації за допомогою технічних засобів навчання або інших видів наочності, застосування НІТ. Для економії часу на уроці, для досягнення максимального ефекту уроку можна давати учням інформацію заздалегідь для попереднього ознайомлення в домашніх умовах. Ця частина уроку займає близько десяти-п’ятнадцяти відсотків часу.

Інтерактивна вправа – центральна частина заняття. її метою є засвоєння навчального матеріалу, досягнення результатів уроку. Інтерактивна частина уроку має займати близько п’ятдесяти-шістдесяти відсотків часу на уроці. Обов’язковими є така послідовність і регламент проведення інтерактивної вправи:

◊ Інструктування – учитель розповідає учасникам про мету вправи, правила виконання, послідовність дій і кількість часу, що відводиться на виконання завдань, запитує, чи все зрозуміло учасникам (2-3 хв).

◊ Об’єднання в групи та (або) розподіл ролей (1-2 хв).

◊ Виконання завдання, при якому вчитель виступає як організатор, помічник, ведучий дискусії, намагаючись надати учасникам максимум можливостей для самостійної роботи та навчання у співпраці один з одним (5-15 хв).

◊ Презентація результатів виконання вправи (3-5 хв).

Рефлексія результатів учнями: усвідомлення отриманих результатів, що досягається шляхом їх спеціального колективного обговорення або із застосуванням інших прийомів (5-15 хв).

Рефлексія є природним невід'ємним і найважливішим компонентом інтерактивного навчання на уроці. Вона дає змогу учням і вчителю:

◊ усвідомити, чого вони навчились;

◊ пригадати деталі свого досвіду й отримати реальні життєві уявлення про те, що вони думали і що відчували, коли вперше зіткнулись із тією чи іншою навчальною технологією. Це допомагає їм чіткіше планувати свою подальшу діяльність уже на рівні застосування технологій у пізнавальній діяльності та в житті;

◊ оцінити власний рівень розуміння та засвоєння навчального матеріалу, спланувати чіткі реальні кроки його подальшого опрацювання;

◊ порівняти своє сприйняття з думками, поглядами, почуттями інших, інколи скоригувати певні позиції;

◊ як постійний елемент навчання привчати людину рефлексувати в реальному житті, усвідомлюючи та прогнозуючи подальші кроки;

◊ побачити реакцію учнів на навчання та внести необхідні корективи.

Рефлексія здійснюється в різних формах: у вигляді індивідуальної роботи, роботи в парах, групах, дискусії, у письмовій та усній формі. Вона завжди містить кілька елементів: фіксація того, що відбулось, визначення міркувань і почуттів щодо отриманого досвіду, плани на майбутній розвиток.

Рефлексія застосовується після найважливіших інтерактивних вправ, після уроку, після закінчення певного етапу навчання.

Технологія рефлексії після окремих вправ, фрагментів уроку може бути такою.

Усне обговорення за запитаннями:

З якою метою ви робили цю вправу?

Які думки та почуття вона у вас викликала?

Чому ви особисто навчились?

Чому б хотіли навчитись у подальшому?

Листок оцінювання вміння висловлюватись

Ім’я, прізвище

Критерії оцінки (0 — потребує вдосконалення; 1 – задовільно; 2 – чудово).

Критерії	Бали
Я вмію добирати аргументи та чітко їх висловлювати	
Я вмію робити логічні висновки	
Я успішно застосовую перефразування	
Я вмію ставити запитання	
Я вмію сказати “ні”	
Я вмію аргументовано відповідати на критику	

Підсумки є найважливішою частиною інтерактивного уроку. Саме тут проясняється зміст пророблено, підбивається підсумок засвоєних знань і встановлюється зв’язок між тим, що вже відомо, і тим, що ще повинно вдосконалюватися в майбутньому.

Функції підсумкового етапу уроку:

◊ пояснити зміст опрацьованого;

◊ порівняти реальні результати з очікуваними;

◊ проаналізувати, чому відбулося так чи інакше;

◊ зробити висновки;

◊ закріпити чи відкоригувати засвоєне;

◊ намітити нові теми для обміркування;

◊ установити зв’язок між тим, що вже відомо, і тим, що потрібно засвоїти, чого навчитись у майбутньому;

◊ скласти план подальших дій.

Підсумок уроку розуміють як рефлексію, на думку психологів, здатність людини до самопізнання, уміння аналізувати власні дії, учинки, мотиви та порівнювати їх із суспільно значущими цінностями, а також діями та вчинками інших людей. Мета рефлексії – згадати, з’ясувати й усвідомити основні компоненти діяльності.

Методика проведення рефлексії (її зміст, тип, способи, проблеми, шляхи їх вирішення, отримані результати) включає такі етапи:

1.Відновлення послідовності виконаних дій. Усно чи письмово відтворюється все, що зроблено, у тому числі й те, що на перший погляд здається дріб’язковим.

2.Вивчення відтвореної послідовності дій з точки зору її ефективності, продуктивності, відповідності поставленим завданням тощо. Параметри для аналізу рефлексійного матеріалу вибираються із запропонованих учителем.

3.Виявлення та формування результатів рефлексії. Таких результатів може бути виявлено кілька видів:

◊ предметна продукція діяльності – ідеї, пропозиції, закономірності, відповіді на запитання тощо;

◊способи, які використовувались чи створювались у ході діяльності;

◊ гіпотези щодо майбутньої діяльності.

4. Перевірка гіпотез у подальшій діяльності.

Важливим фактором, що впливає на ефективність рефлексії в навчанні, є різноманітність її форм і прийомів, їх відповідність віковим або іншим особливостям дітей. Рефлексія не повинна бути лише вербальною — це можуть бути малюнки, схеми, графіки тощо.

Очевидно, що ключовою функцією підсумків буде повернення до результатів навчання та можливість переконання, що учні їх досягли.

Стадії підсумкового етапу уроку:

◊ установлення фактів (що відбулося?);

◊ аналіз причин (чому це відбулося?);

◊ планування дій (що треба робити далі?).

Технологія проведення підсумкового етапу

На першій стадії:

◊ Використовуйте відкриті запитання (Як? Чому? Що?). -Ф- Виражайте почуття.

◊ Наполягайте на описовому, а не оціночному характері коментарів. -Ф- Говоріть про зроблене, а не про те, що могло бути зроблено.

На другий стадії:

◊ Запитуйте про причини (Чому? Як? Хто?).

◊ Вникніть у відповіді (Чому цього немає? Що було б, якщо?).

◊ Шукайте альтернативні теорії (Чи є інша можливість?).

◊ Підберіть інші приклади (Де ще відбувалося щось подібне?).

◊ Наведіть думки незалежних експертів.

На третій стадії:

◊ Домагайтеся, щоб учні взяли на себе зобов’язання щодо подальших дій. Для підсумків уроку й оцінювання його результатів у балах доцільно залишити до двадцяти відсотків часу, відведеного на урок.

ІІІ. Групова діяльність учнів як основа інтерактивного навчання

Учитель початкових класів повинен постійно дбати про формування пізнавального інтересу учнів до предмету, організовувати їхню пізнавальну активність спонукати до неї не тільки сильних і допитливих, а й лінивих, слабких школярів з тим, щоб вони сприймали й осмислювали навчальний матеріал, уміли його аналізувати, порівнювати, робити узагальнення... Ефективне засвоєння знань досягається перш за все, завдяки такій організації пізнавальної діяльності учнів, за якої навчальний матеріал стає предметом активних розумових і практичних дій кожного з них. Це можливо за умови використання в навчальному процесі інноваційних форм і методів, серед яких, на наш погляд на особливу увагу заслуговує групова форма роботи. Робота в групі надає вчителю значні можливості для організації інтерактивного навчання, суть якої в тому, щоб кожен учень на уроці був поставлений у ситуацію учіння, пізнання.

Сутність групової роботи – це набуття у спеціально утвореному середовищі досвід, і щоб людина змогла перенести у зовнішній світ і успішно використати його. Але для організаторів інтерактивного навчання, крім суто навчальних цілей, важливо, щоб в процесі взаємодії, що відбувається в групі, усвідомлювалась цінність інших людей і формувалась потреба в спілкуванні з ними, в їх підтримці. Тому в групі інтерактивного навчання обов’язково повинні здійснюватися дві основні функції, які необхідні для успішної діяльності: рішення визначених завдань(навчальних, поведінкових та інших), допомога членам групи під час спільної праці. Звідси навчальна взаємодія буде результативною і ефективною тільки в тому випадку, якщо вона в рівній ступені реалізує обидві функції, а не зміщена в той чи інший бік.

Регулятивна функція вчителя початкових класів відображається, перш

за все, в спілкуванні, у взаємодії з учнівським колективом в повсякденній навчально-виховній праці, яка будується на основі індивідуально-диференційованого підходу. Проникненню в психіку індивідуальності учня сприяє характер й зміст діалогу з ним, побудова навчальних завдань, в цілому взаєморозуміння. Цьому сприяє, так званий, соціальний "інтелект-можливість" розумітися в людях, в міжособистісних стосунках "емпатія-можливість" – почувати переживання інших.

Вивчення індивідуально-типологічних особливостей школярів дозволяє педагогічно суцільно організувати групову навчальну працю, при якій для виконання завдань клас має ділитися на декілька тимчасових груп, бригад. Під час розподілу учнів на групи педагог спрямований на рівень їх знань в межах матеріалу, на індивідуально-психологічні особливості (темперамент, характер, темп просунення та інше), на зацікавленість, на взаємовідносини в класі. Проте вчителю слід виходити з дидактичних умов: специфіка навчального матеріалу, ціль та тема уроку тощо. В залежності від цих показників склад групи може змінюватись.

Найбільша ефективність досягається при різноманітності класу: по рівню знань, зацікавленості, темпам просування та інше. Вчитель повинен мати уявлення про можливості розподілення ролей в групі, а також про особливості поведінки, того чи іншого учня на різних етапах діяльності.

Формування групової діяльності можна почати зі своєрідної розминки – емоційної, інтелектуальної, комунікативної тощо. Учні можуть коротко відповідати на запитання: "Що ти чекаєш від уроку, заняття?", "Що тобі вже відомо з цієї теми?". Вчитель може запропонувати школярам дві-три вправи на конкретизацію уваги; добре допомагають створенню потрібні аури такі "прості" деталі навчання, як вибір епіграфу до уроку, незвичайне привітання вчителя та інше.

Дослідження показали, що мікроклімат заняття залежить від об'єднання учнів в групи. Деякі вчителі пропонують школярам об'єднатися в групи "по бажанню". Плюси такого підходу міститься в урахуванні

міжособистісних зв’язків школярів. Але є й мінуси, як показує практика: формуються групи нерівні по силі, тому результати спільної діяльності можуть сильно відрізнятися; крім того, всередині групи може створюватись атмосфера, коли інтереси до спілкування витісняє необхідність вирішення навчальної задачі. У процесі практичного формування груп інтерактивного навчання слід приймати до уваги і задачі уроку. Або, навпаки, можна скласти гомогенні групи, тобто групи, члени якої мають спільні інтереси: музикальні інструменти, захоплення спортом та інше.

Наступний етап інтерактивного навчання – організація навчальної діяльності учнів в групі. Він містить декілька ступенів: засвоєння навчальної задачі, яка стоїть перед групою; процес пошуку (обговорення) кращого рішення; складання думки і підведення підсумків групової роботи; презентація групового рішення поставленої задачі в рамках, визначених педагогом .

У ході дослідження встановили, що, та навчальна задача, яку ставить перед групами вчитель, по різному сприймається учнями. Це зумовлено індивідуальними особливостями сприйняття школярів: одні сприймають тільки так, як хоче вчитель; інші відволікались, не почули два-три слова, щось “добудували” самі, тому їх уявлення про задачу не співпадає з учнівським тощо. До того ж склад навчального завдання для групи має інший характер, ніж при традиційних формах навчання. Чи слід, наприклад, пропонувати групі вирішувати звичайну задачу з підручника, якщо дві треті класу можуть вирішити її самостійно? Тільки нестандартна постановка проблеми примушує школярів шукати допомоги один у одного, обмінюватися думками – так формується загальний погляд групи. Завдання для інтерактивної форми навчання може бути наступним: вибрати з запропонованих якостей ті, які на загальний погляд, найбільш повно характеризують предмет, явище тощо.

Від внутрішньогрупового (в мікрогрупі) спілкування, обговорення переходить до міжгрупового. Організація презентації групових рішень

залежить від запланованої побудови всього заняття і може реалізуватися в різних формах (згідно класифікації Л. І. Уманської).

Відкрита форма обговорення, незвичайний зміст інтерактивних занять на деяких учнів може вплинути розслаблюючи: вони захоплюються процесом спілкування і не хвилюються про те, наскільки їх думка відноситься до думки групи. Слід підготуватись заздалегідь до таких ситуацій як психологічно, так і педагогічно. Прослухавши всі кінцеві виступи, потрібно перейти спочатку до взаємооцінки, а вже потім самооцінки групової роботи. Значущість вкладу кожної групи визначається в порівнянні з іншими рішеннями. Така оцінка може стати мостом до іншого етапу інтерактивного заняття-повторення попереднього заняття.

Як вже було згадано, навчальна взаємодія повинна виконувати не тільки функцію вирішення навчальної задачі, але й надавати допомогу членам групи. Якщо перша функція здійснюється в силу самої навчальної ситуації, то реалізація другої здійснюється саме на рефлексивному етапі.

Тому вчитель має заздалегідь підібрати запитання, які допомагають школярам зрозуміти і адекватним шляхом виразити відношення до того, що відбувається. Наприклад: Чи легко працювати? Хто відчував себе не комфортно і чому? Чи завжди правий той, хто бере на себе керуючу роль в групі? Що відчуває людина, якій не дають висловлювати свою думку? Що допомагає і, що заважає спільній праці? Яка роль вчителя при допомозі? Що нового набувають в спільній праці? Як можна покращити роботу?

Практика показує, якщо вчитель зацікавлений в тому, щоб школярі вчилися розуміти і конструктивно оцінювати те, що відбувається, він повинен бути готовим прийняти різні точки зору учнів. Трапляється, що на рефлексивному етапі підлітки висловлюють негативні відгуки з приводу запропонованого завдання або недостатньої, на їх погляд, допомоги вчителя під час заняття. Спроба піти їм на переріз може призвести до того, що в майбутньому учень відмовиться приймати участь і в аналізі, і в самій груповій роботи. Не слід нагадувати про те, що вчення складається з

зустрічних зусиль вчителя і учнів; і відповідальність за невдачу несуть обидві сторони.

Ефективність рефлексивного етапу залежить також від готовності учнів до самоаналізу, важливо, щоб рефлексія була присутня на кожному занятті, щоб в неї на перших етапах включалися всі без виключення учні. З першого ж заняття необхідно прийняти правило “трьох заперечень”. Не можна говорити про те, що вже було сказано; не можна відмовлятися від думки групи (під яким би то приводом); неможна ховати за висловом свій поганий настрій. В процесі висловлювання думок не повинно бути повторів, тому необхідно налаштувати школярів на те, що почуття, які вони відчувають, можуть бути схожими, але не однаковими. Знайти й показати особливість особистого переживання (з приводу усього заняття, окремого епізоду, конкретної людини тощо) – в цьому і міститься момент осмислення. Для цього дуже важливо, щоб вчитель був готовий завжди підтримати вислів учня, підхопити його начало. Тому слід завести словник “Добрих слів і висловів”, в якому міститься не тільки “Молодець”, але й “Рада вас всіх бачити”, “Ви мене приємно здивували”, “Дякую за заняття” тощо.

Серед задач інтерактивного навчання можна виділити зовнішні, результат рішення яких може бути пролонгований в часі. Розгляд задач інтерактивного навчання і умови його здійснення дає найбільш повне уявлення про підхід до навчальних взаємодій, відповідаючи актуальним попитам сучасності.

Багато прийомів інтерактивного навчання вже знайшли своє втілення в педагогічній практиці, але як показують результати дослідження вони ще не склалися в цілісний системний підхід. Важливим положенням є організація навчального простору. Діалогічні форми взаємодії припускають, що співбесідники звернені обличчями до облич. Тому традиційна розстановка парт, коли діти бачать потилиці тих, які сидять спереду і тільки одне обличчя вчителя тут несумісна. Необхідно шукати оптимальні варіанти у розстановці навчальних місць в залежності від кількості груп, кількості учнів в кожній

групі.

Зміна звичайної організації навчального простору заздалегідь готують учнів до нетрадиційних форм навчання. Виникає парадокс: неочікувані спочатку методи навчання поступово стають для учнів знайомими і очікуваними.

Внутрішня готовність учнів дозволяє скоротити час, який їм необхідний для налагодження на форму і зміст інтерактивного навчання. Дослідження свідчать, що під час викладання біології найбільш вдалі наступні форми групової роботи.

Організація групової роботи в парах.

Роботу в парах можна використовувати як закріплення вивченого матеріалу. Розглянемо організацію групової роботи в парах на прикладі “Читання в парах”.

Учасники цієї роботи поділяються на пари. Пари нумеруються від 1 до 4, запропонований текст теж поділяється на 4 частини. Кожна пара вивчає свою частину тексту. У парі ролі міняються: поперемінно один із учасників стає виступаючим, другий – респондентом і навпаки. Той, хто виступає, читає фрагмент, узагальнює його зміст і слова переказує партнерові. Респондент задає доповідачу питання на роздум: “А як що до...?”. або “Ви пам’ятаєте...?”.

Як підсумок роботи пари обмірковують найефективніший спосіб повідомлення змісту свого фрагмента до інших пар.

Організація групової роботи в трійках.

Переваги навчальної діяльності в тріадах: колегіальність, аргументованість (за рахунок великої кількості виникаючих ідей); контактність і стабільність групи; рефлексивність (за рахунок появи третьої особи).

Робота навчальних тріад може бути організована як у статичному ключі, так і в динаміці – у взаємопереходах. Форма роботи в трійках

“Мозаїка” – кількість учасників повинна ділитися одночасно на три і два (12, 18... тощо). Учні вибирають картки з буквеними індексами (A,B,C). Технологія здійснюється поетапно: 1 етап – учні складають тезаурус теми, кожен учасник повинен мати конспект; 2 етап – учні створюють пари A-A, B-B,C-C, конспекти уточнюються, корегуються; 3 етап – повторює попередній, але з іншими параметрами; 4 етап – учні повертаються в перші тріади, відшліфовують свою точку зору. Учні в групах розглядають проблему охорони ссавців. Комунікативна гра “Казка про трійку” – відпрацьовуються вербальні і невербальні прийоми спілкування. Гравці позначаються літерами: гравець А – сліпий, чує і говоре; гравець В – глухий, дивиться і рухається; гравець С – паралізований, дивиться і чує. Вчитель повідомляє завдання, трійка повинна вибрати загальне рішення.

Організація групової роботи в четвірках.

Технологія „Акваріум” – організовується простір для роботи групи учнів. Інші учні разом з вчителем спостерігають за учасниками (як за рибками в акваріумі).

Учасники: Доповідач – розгортає тезиси теми; Розуміючий – створює емоційний фон для роботи групи; Критик – оцінює роботу групи; Організатор – створює ситуацію навчального діалогу.

Організація групової роботи в п’ятірках.

Використовується технологія „Мозаїка”, але тільки в п’ять етапів. Труднощі, які виникають: часто кількість учнів в класі не ділиться на п’ять, можуть виникнути труднощі при оцінюванні кожного в групі в загальне рішення.

Організація групової роботи в шестірках.

Технологія роботи навчальних шестірок – „Опорний конспект”. Цей метод потребує: особливої підготовчої роботи; доброго знання предмету,

вміти керувати ходом дискусії і втягувати в процес обговорення неактивних учнів.

На дошці або на аркушах написані заголовки, які відповідають раніше вивченим темам. Три представники з кожної групи по черзі вписують слова, терміни, поняття, які пов’язані з темами. Групи повинні скласти конспекти за допомогою опорних слів.

Організація групової роботи в сімках.

Дискусія „Велика сімка”. На картках позначені ролі з характеристиками: Ініціатор – постійно відстоює свою позицію за допомогою аргументів і емоційного мотиву; Суперник – захищає протилежну точку зору; Угодник – підтримує всі висловлювання; Оригінал – створює ситуацію навчального діалогу; Мовчун – уникає прямих відповідей на запитання; Деструктор – порушує розмову, весь час розмовляє.

Педагогічні труднощі даної форми організації групових занять пов’язані з тим, що вчитель, який працює в інтерактивному ритмі. Повинен володіти навичками ведення дискусії.

Висновки

1. Здійснивши огляд наукової літератури з проблемою дослідження, ми дійшли висновку, що інтерактивне навчання використовується у різних галузях науки. Має велике значення у навчанні, так як його технології мають досить нестандартну форму, що допомагає учням краще розвивати свої думки та ідеї, почувати себе розкуто на таких уроках.
2. З'ясовуючи категорійний апарат інтерактивного навчання ми визначили, що для впровадження інтерактивних методів потрібно організовувати навчальний простір, атмосферу в класі, а також спеціальні ситуації для інтеграції зусиль. Інтерактивне навчання має певні переваги над традиційним у галузі особистості учнів.
3. Розглянуто такі методики інтерактивного навчання, як: експертні групи, інформаційний пропуск, мозкова атака, шумова атака, вивчення випадків (кейс - метод), перехресні групи, піраміда (снігова куля), самоанське коло, інтерв'ювання, кубування, сінквейн тощо.
4. Групова форма роботи як форма інтерактивного навчання має свої особливості та переваги в тому, що дає можливість організувати групи від двох до семи учнів, в залежності від кількості учнів в класі. Організовувати групи більше ніж по сім чоловік немає сенсу, так як учням, а також вчителю важко працювати. Працювати з групами зручно, цікаво та корисно для учнів, в них вони можуть висловлювати думки, ідеї, а також дати пораду, вони вчаться робити висновки та знаходити головне з усього матеріалу.
5. Застосування нетрадиційних форм організації навчання підвищує міцність і якість засвоєння знань. Діти швидше і краще розуміють навчальний матеріал, ґрунтовніше його запам'ятовують і довше пам'ятають. Контакт у навчальній діяльності між вчителем і учнями сприяє позитивній атмосфері, задоволенню від інтелектуальної діяльності з обох сторін. Він активізує можливості, здібності і вчителя і класу.

Список використаної літератури

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: модульне навчання: Навчальний посібник. – К: ІСДО, 1993 – 220 с.
2. Башарин В. Ф. Педагогическая технология: что это такое? // Специалист. – 1993 – № 3. – С.15-21
3. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии.-М.: Педагогика, 1989. – 302с.
4. Буркова Л. Ще раз про педагогічні технології // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2001.– № 2. – С. 54-58.
5. Голобородько Є. П. Загальні питання інтерактивного навчання: Досвід впровадження / За ред. В. Д. Шарко.-Херсон: „Олді-Плюс”, 2000.– С.3-7.
6. Горяна Л. Г., Неведомська Є.О. Організація навчально-виховного процесу з біології. – К.: Фенікс,1999.– 159с.
7. Даниленко Л. Розвивальне навчання в системі педагогічних інновацій // Завуч. – 2002.– № 20-21. – С.39-44.
8. Домарацкая С. И. Интерактивные формы работы, как факторы повышения познавательной активности учащихся. //(Інтерактивне навчання: Досвід впровадження) За ред. В.Д. Шарко.-Херсон: „Олді-Плюс”, 2000. – С.7-11.
9. Загвязинский В.И. Методология и методика дидактического исследования. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с.
10. Зверева Г. Групповая учебная работа // Учитель. – 2000. – №5. – С. 17-19.
11. Ковтарадзе Д.Н. Интерактивные методы: обучение пониманию // Биология в школе. – 1998. – № 3. – С.30-34.
12. Кларин М.В. Инновационные модели обучения в современной зарубежной педагогике // Педагогика. – 1994. –№ 5. – С. 104-109.
13. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе.

Анализ зарубежного опыта. – М.: Знания, 1989. – 80с.

14. Козлова О.Г. Синквейн, что это такое? // Биология в школе. – 2000. – № 5. – С.37.
15. Коребо И.С. Деятельность учителя при использовании групповых форм работы. // Психодидактика высшего и среднего образования.- Барнаул: Знание. – 1996. – С.95-96.
16. Краевский В.В. Концепция содержания и личностно-ориентированное образование. // Химия в школе. – 2001. – № 2. – С.3-7.
17. Кремень В. Особистісно-розвивальне навчання, як науковий пріоритет. // Рідна школа. – 1998. – № 11. – С. 53-58.
18. Кузнецов М.С. Учитель и ученик в личностно-ориентированном образовательном процессе: концептуально-дидактический аспект. // Відкритий урок. – 2002. – № 11-12. – С.16-20.
19. Лукьянова М.И. Психолого-педагогическая компетентность учителя // Дайжест школа-парк. – 2002. – № 2. – С. 77-79.
20. Малахова Л.Ю. Теоретические аспекты технологии проектирования индивидуальных образовательных программ. // Наука и школа. – 2000. – №1. – С. 45-51.
21. Маркова Н. Можливості особистісно-орієнтованого підходу до учнів у процесі вивчення біології. // Біологія. Хімія. – 2003. – № 60. – С. 2-5.
22. Маслікова І.В. Режисура особистісно-розвиваючого уроку біології. // Біологія. Хімія. – 2003. – № 8. – С. 2-3.
23. Маслова В., Ткачова Л., Маслова О. Дослідницька робота на уроках біології. // Біологія. Хімія. – 2003. – № 8. – С. 3-7.
24. Монахов В.М. Технологические основы проектирования и конструирования учебного процесса. – Волгоград: Мир, 1995. – 168с.
25. Мясоед Г.А. Системно-деяльностный подход в психологии

развития // Вопросы психологии. – 1999. – № 5. – С. 90-100.

26. Національна доктрина розвитку освіти України у 21-у столітті. // Освіта України. – 2002. – № 25. – С. 1-2

27. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность учащихся. – М.: Педагогика, 1998. – 138с.

28. Пєхота О.М. Особистісно-орієнтована освіта і технології // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, корективи. – К.: Освіта, 2000. – 145с.

29. Підласий А.І., Підласий И.С. Педагогічні інновації // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3-12.

30. Подмазін С.І. Особистісно-орієнтований освітній процес. Принципи. Технології // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 2. – С.37-43.

31. Подмазін С.І. Особистісно-зорієнтована освіта як особливий вид діяльності // Директор школи. – 2002. – № 8. – С.22-25.

32. Татенко В.О. Становлення індивіда як суб'єкта психологічної діяльності // Психологія – Вип.35. – К., 1990.

33. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М.: Народное образование,1998. – 256с.

34. Сериков В.В. Личностно-ориентированое образование // Педагогика. – 1994. – № 5. – С. 16-19.

35. Суворова Н. Интерактивное обучение: новые подходы. – М.: Учитель, 2000. – 68с.

36. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. – Т.1. – М.,1986.

37. Хуторской А.В. Современная дидактика: Учебник для вузов. – СПб: Питер, 2001. – 511с.

38. Чашанов М.А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения: Методическое пособие. – М.: Народное образование,1996. –160с.

39. Чередов И. М. Формы учебной работы в средней школе – М.:

Просвещение, 1972. – 336с.

40. Чухрай Р.В., Подмазин С.И. Диференциация образования в школах нового типа – система АЗИМУТ // Альтернативні підходи до навчання в сучасному учбовому закладі: Зб. – Запоріжжя, 1994.
41. Шамова Т.И., Давиденко Т.М. Управление образовательным процессом в адаптивной школе. – М.: Центр «Педагогический поиск», 2001. – 384с.
42. Шарко В.Д. Групова форми роботи як шлях до підвищення якості знань // Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Випуск 15. – Херсон: Айлант, 2000. – С. 177-182.
43. Щербина В. А. Інтерактивні технології навчання. – К.: Рад. школа, 1995. – 38 с.
44. Якиманская И.С. Личностно-ориентированое обучение в современной школе. – М.: Просвещение, 1996. – 168с.
45. Якиманская И.С. Особенности познавательных интересов старшеклассников в условиях диференциирующего обучения. // Вопросы психологии. – 1995. – № 3. – С.68-69.
46. Якиманская И.С. Разработка технологии личносно-ориентированого обучения // Вопросы психологии. – 1995. – №2. – С.79-90.
47. Яківлева Л.Д. Особистісно-орієнтоване навчання. // Педагогіка телерантності. – 2000. – № 1. – С.46-50.
48. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика. – К.: Либідь,1997. – 127с.